

לז"נ האישה החשובה מרת מינדל בת ר' משולם זאב הארטשטיין ע"ה

מעשה שהיה

בעל החלומות

ר' זבולון רייך היה איש עסקים מוצלח. הוא היה ידוע כאדם ישר, וכמשקיע מנוסה, ואנשים רבים הפקידו אצלו את כספם לצורך השקעה, וקיבלו רווחים נאים. עם אותם המפקידים התנה ר' זבולון, שבגלל חששות ריבית שיש בכל מיני היתרי עיסקא - הוא אינו מקבל את הכספים אלא כפקידון גמור (ולא בהלוואה), ובשכר טרחו הוא יטול אחוזים מסויימים מהרווח.

מטבעו, היה ר' זבולון אדם צנוע ושתקן, והוא מעולם לא דיבר על השקעותיו הרבות, ועל סכומים הכסף העצומים שהוא ניהל.

ביום טרגי במיוחד, נהרג ר' זבולון בפתאומיות בתאונת דרכים. אשתו וילדיו היו המומים מצער, והתקשו להתנתח ולחזור לשגרת החיים.

לאחר כלות השבעה, החלו להגיע שיחות טלפון - תחילה טיפין טיפין, ואחר כך כך בשטף גדול - מאנשים שהפקידו את כספם בידו ר' זבולון, ועתה רצו את כספם בחזרה. בניו של ר' זבולון לא ידעו את נפשם, הם הסבירו שוב ושוב לכל פונה, שהם לא היו מעורבים בעסקיו של אביהם, ואין להם מושג היכן נמצא הכסף, וכמה ממנו צריך להחזיר לכל אחד מהמשקיעים. בפרט - טענו הבנים - כיון שהכסף הוא פיקדון, הרי שאר נכסי אבינו אינם משועבדים לפרעון החוב, ואיננו מחוייבים להחזיר למשקיעים דבר, עד שנדע האם ההשקעות לא נפסדו, והיכן נמצאים כספי ההשקעות, ואז כמובן שנחזיר הכל, עד הפרוטה האחרונה.

לילה אחד, חלם אבי, בנו הגדול של ר' זבולון, והנה אביו בא אליו בחלום.

"התאמצתי עד שקיבלתי רשות לבוא אליך" אמר ר' זבולון "ראיתי את הצער הגדול שיש לכם בגלל כספי ההשקעות שאינכם יכולים להחזיר למשקיעים, וגם לי אין מנוחה בגלל זה. אז עכשיו אומר לך כמה מספרי חשבונות בנק הקיימים במספר בנקים בשווייץ, ואת הסיסמאות להם, וכן רשימת הכספים המגיעים לכל משקיע. אני מבקש ממך שתשגן את הפרטים האלו, כי לא אוכל לחזור שנית בענין הזה. שאר הכסף שייך לכם, ותשתמשו בו רק לדברים טובים"

אבי התעורר משנתו בבהלה, ורץ מיד לרשום את הפרטים שאמר לו אביו בחלום. הוא התקשר בבוקר לכל הבנקים לפי הפרטים שאביו אמר לו, ואכן הכל היה מדוייק: מספרי החשבון, הסיסמאות, וסכומי הכסף שהיו בכל חשבון וחשבון. הבנקים אף אישרו

פסקי דינים

דיני מכירת שטרות - ט' הרב חיים קאהן שליט"א מחילת החוב באשה וגוי

אשה נשואה שמחלה חוב

כבר התבאר שאשה שהכניסה לנישואין נכסים (נכסי צאן ברזל או נכסי מלוג), זכה הבעל זכות בנכסים (אפילו בלי כתיבה ומסירה)^[1].

לפיכך, הגם שהמוכר שטר חוב ומחלו, נמחל החוב^[2], מ"מ שטרי הלוואה או מלווה על פה שהכניסה לנישואין או שלוו ממנה לאחר נשואיה, אינה יכולה למחול בלא דעת בעלה כי אין קנין לאשה בלא בעלה (אפילו בנכסי מלוג) וידו כידה בהלוואות אלו^[3].

ברם, יש שכתב ששטרות שלא היו ידועים לבעל (שלא זכה בהם הבעל)^[4] הואיל כשמכרה לא ידע הבעל, מכירתה קיימת^[5], תוכל למחול^[6], ויש שכתב שכמו כן אשה שמכרה שטר חוב לפני הנישואין דינו כנכסים שאינם ידועים לבעל, ואם מחלה לאחר הנישואין נמחל החוב^[7].

יש שכתב לסוברים שאשה שמכרה מנכסיה בחיי בעלה ומת בעלה המקח קיים לאחר מיתתו^[8], ה"ה אם מחלה בחיי בעלה ומת, נמחל החוב^[9], ויש חולקים^[10].

ישראל שמכר שטר לגוי

ישראל שמכר שטר חוב על ישראל לגוי, כאילו מכר לישראל והמכר קיים^[11], ויש לו כח הישראל שמכרו לו^[12], אבל המוכר צריך לקבל עליו כל אונס אם

יגבה שלא כדין^[13], מאידך, אם הלוח הנס שאינו רוצה לשלם את החוב מותר לכתחילה למכור את השטר לגוי

שיגבה ממנו^[14]. ויש

שכתבו שגם בזה צריך נטילת רשות מב"ד

תחילה^[15], ויש שדחו דבריו^[16].

גוי שמכר שטר חוב

גוי שמכר לישראל

שטר הלוואה אפילו הלוח ישראל, כל זכותו מכר לו, וכיון שבדיניהם לא יכול למחול, אם חזר הגוי ומחלו אינו מחול, והמכר קיים כבדיניהם בלי כתיבה ומסירה (שהלוקח יכול לגבות אפילו הלוח ישראל)^[17], ויש שכתבו שקנה רק בכתיבה ומסירה^[18], ויש שכתב שרק אם דינא דמלכותא לחייב את הלוח לא מועילה המחילה^[19], ויש שכתבו שלסוברים שהדין של 'הבא מכח גוי כגוי' נאמר רק לגרוע זכותו אף בזה יכול למחול^[20].

לעומת זה יש שביאר שהמחילה לא מהני מפני שהלוח מהגוי מחייב עצמו לכל מי שבא מכחו ולכן לא הועיל המחילה לפטור את הלוח^[21].

מכר שטר על גוי לישראל

ישראל שמכר שטר על גוי לישראל, ומחל המוכר את החוב לא נמחל החוב שבזה דנין לגוי כדיניהם שמחילת המלוה שמכר לא מועילה^[22].

[1] סי' ס"ו סעיף י"ב, (גליון תע"ח). ועיין באורים ס"ק ק"ו (והובא בנתיב"מ חידושים ס"ק ט"ט) שאם הכניס חמוי שטרות בנכסי צ"ב צריך כו"מ וגם יכול למחול. [2] שם סעיף כ"ג. [3] כתובות פ"ה ב', שם סעיף כ"ח (א"ה סי' צ"א סעיף א'). [4] כתובות ע"ח א', א"ה ע"י צ' סעיף י"א, י"ב. [5] שם, וראה ב"ש ס"ק מ"ב. [6] אורים סי' ס"ו ס"ק ק"ו ונתיב"מ חידושים ס"ק ט"ט. [7] אור שמח הל' מכירה פרק ו' הל' ג'. [8] ראה פרטי הדין א"ה ע"י צ' סעיף ט' וסעיף י"ג (ורמ"א שם). [9] אורים ונתיב"מ שם. [10] שושנת יעקב ס"ק ל"ב ואבני החושן ס"ק ל"ב. [11] סעיף כ"ה משו"ת ריטב"א בב"י מחו"י י"ח, דמכירת שטרות דאורייתא, וכתב הש"ך ס"ק פ"ה דאף אם מכירת שטרות דרבנן מהני, ולפי"ז הקנין הוא בכתיבה ומסירה כמו לישראל או שאר קנינים. [12] ש"ך שם מע"ש סעיף כ"ה, וצ"ב, ואולי י"ל שהלוח לא יכול להפקיע החוב כבשאר מלוה גוי, מאידך המוכר יכול למחול כמו בשאר מכירת שטר. [13] ריטב"א שם הובא בחידושי רע"א שם. ולפי זה צ"ע באם מחל המוכר והלוקח גבה ממנו חייב המוכר לפצות את הלוח, ומסתבר שע"ז לא קיבל אחריות. [14] שם, ופסקו הרמ"א בסי' כ"ו סעיף ד'. [15] באר הגולה סי' כ"ו סעיף ד' אות מ' (וראה פתחי תשובה סי' י"ד ס"ק י"ג). [16] ערך ש"י סוסי"כ, דאם כן מה חידש הרמ"א על דברי השו"ע בסעיף ב' שם, וגם שבריטב"א לא משמע כן. [17] נמו"י ב"ב ס"ט המשך ההעירות בעמוד ב'

שכר פעולה בחפץ מסויים

שאלה: אני מתווך נדל"ן מסחרי. לאחרונה תיווכתי בעיסקה גדולה מאוד של בנין משרדים, וסיכמתי עם הקונה שבשכר התיווך אקבל מספר אחוזים משטח הבנין. עתה, לאחר גמר העיסקה, הקונה חוזר בו, ואומר שהוא מוכן לשלם לי כשכר התיווך המקובל בעיסקה כזו, אך אינו מוכן לתת לי את האחוזים בבנין, כפי שסיכמנו.

האם אוכל לתובעו בדיון תורה שיתן לי חלק בבנין?

תשובה: כתב התרומת הדשן (סי' רל), שבעל הבית שהתחייב לתת לפועל חפץ מסויים בשכר מלאכתו, אינו חייב מדינא לתת את אותו חפץ (הגם שאין זה ראוי שיחזור בו), ודי שיתן לו את דמי שויו של החפץ (וכן פסק הרמ"א בסי' שלב סעי' ד). הביאור בדיון זה הוא, שהפועל לא עשה כל קנין בחפץ שבעל הבית הבטיח לו, ואף שבעל הבית מתחייב בשכר הפועל בלא קנין, אין זה אלא חיוב לשלם לו את שכר פעולתו במועות, אך ההתחייבות על חפץ מסויים לא חלה (ש"ך שם ס"ק יח).

והאחרונים כתבו כמה ביאורים מדוע פעולת הפועל עבור החפץ אינה נחשבת קנין:

(א) יש שכתבו שמלאכת הפועל נחשבת כנתינת מעות (אבל ראה חזון איש א"ע סי' מד ס"ק ב), ומעות אינן קוננות מטלטלין. ולפי זה, בעל הבית החוזר בו צריך לקבל 'מי שפרע' (קללת חז"ל למי שחוזר בו מקנין כסף על מטלטלין. סי' רד סעי' א, ד), וכמו כן, אם הבטיח לפועל קרקע בשכרו, חל הקנין (קצוה"ח סי' רג ס"ק ד. אמנם פעמים שגם בקרקע אין מעות קוננות, כגון שהוא מקום שכותבים בו שטר. ונחלקו הפוסקים אם יש בכה"ג 'מי שפרע'. ראה פ"ת ש"ך סי' רד ס"ק ב).

(ב) יש שכתבו שאין כאן אפילו קנין כסף, כיון ששינה לשכירות מתחילה ועד סוף (אה"ע סי' כח סעי' טו), כלומר שכל פעולה שעושה הפועל עבור בעל הבית, אף שאין בה שוה פרוטה, נזקק כנגדה חוב על בעל הבית, ולכן אינו נחשב כנותן לבעל הבית פרוטה כקנין עבור החפץ, וגם בחוב שכבר נתחייב לו בעל הבית אינו יכול לקנות, שחוב אינו נחשב קנין מעות, אפילו לגבי 'מי שפרע' (כמבואר בסי' רד סעי' י). ולפי זה, אם יש בפעולה אחת של הפועל שוה פרוטה, חל הקנין, ובעל הבית חייב לתת לו את החפץ בשכרו (מחנה אפרים שכירות סי' יד, קצוה"ח סי' שלב ס"ק ד, ועי' שו"ת מהרש"ח סי' פו).

(ג) ויש שביארו שכיון שבעל הבית אמר בלשון 'אתן לך חפץ פלוני בשכרך', הרי זה קנין דברים, שלשון 'אתן' אינו לשון הקנאה (סי' רמה סעי' א). אך אם אמר שבשכר הפעולה 'הא חפץ פלוני שלך' - חל הקנין (נתה"מ סי' רג ס"ק ז).

ומכל האמור מתבאר, שלפי שני הטעמים הראשונים, בנידון דידן קנה המתווך את חלקו בבנין, שהרי זה קנין קרקע, הנקנה במועות, וכן בפעולה אחת יש שוה פרוטה (גמר הקנין בהתעסקות המתווך), אך לפי הטעם השלישי, אף כאן לא קנה המתווך, שכן אמר לו בלשון 'אתן'.

ויש להוסיף, שבמקרה זה לכו"ע לא קנה המתווך, משום שהקונה אמר לו כן בשעה שעדיין לא היה הבנין שלו, ואין אדם מקנה דבר שלא בא לרשותו (ונראה דלא שייך לומר בזה דבאין כאחד. ראה שו"ת אמרי יוסר ח"א סי' צא). אמנם גם במקרים שהפועל לא קנה את החפץ, בעל הבית צריך לשלם לו כפי דמיו, ואינו יכול להיפטר בשכר המקובל לשלם על פעולה כזו (סי' שלב סעי' ד. ועי' בקצוה"ח סי' ק ונתה"מ סי' ק ה שנחלקו בפסק לו פירות דקל, אם משלם כשוים עתה, או כשוים בעת גמר הפעולה. ועי' שו"ת מהרש"ג ח"ג סי' ק).

ואם המתווך רוצה שיחול הקנין, עליו לדרוש מהקונה לכתוב לו בלשון התחייבות שיתן לו שותפות במבנה, וזה יועיל אף באופן שבשעת ההתחייבות עדיין לא בא המבנה לרשותו (סי' סעי' ו).

לו שהחשבון רשום על שם אביו, ואם הוא יוכיח שהוא היורש החוקי - הם יאפשרו לו למשוך את הכספים.

אבי התקשר לאחיו, איציק, וביקש ממנו להגיע בדחיפות לביתו. כשהגיע איציק, הראה לו אבי את הדף שעליו רשם את כל דברי אביו, ואמר לו כי הוא בירר את הדברים, והכל מדוייק לחלוטין. "עכשיו" המשיך אבי "אנחנו צריכים להתחיל להתקשר למשקיעים ולהחזיר להם את הכסף" "רגע, רגע" אמר איציק "מי אמר שאנחנו חייבים להחזיר את הכסף על סמך מה שנאמר לך בחלום? אולי כל הכסף הזה היה שייך לאבא, והכסף של המשקיעים נמצא במקום אחר?" "מה?! נדהם אבי "הרי כל הפרטים שאבא אמר לי היו נכונים ומדוייקים! לא היינו מגיעים לכסף הזה אלמלא החלום. אז איך אתה יכול לומר שאולי זה לא נכון?" "לא יודע" התעקש איציק "הרי כידוע אין חלום בלא דברים בטלים. אז אולי רק חלק מהחלום אמיתי, וחלק לא?"

***

מבואר בגמ' (סנהדרין ל.) הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו, ובה בעל החלום ואמר לו, כך וכך הן, במקום פלוני הן, של מעשר שני הן, זה היה מעשה, ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, וכך נפסק בשו"ע (סי' רנה סעי' ט): היה פקדון ביד אביהם ואינו יודע היכן הניחו, ואמרו לו בחלום: כך וכך הם, ובמקום פלוני הם, ושל פלוני הם, או של מעשר שני הם, ומצאם במקום שנאמר לו ובמנין שנאמר לו, דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, אלא הרי הם שלו. וביאר הסמ"ע (סי' קט) שאע"פ שבעל החלום דייק בכל דבריו (וניכרים דברי אמת, שהרי ידע שיש לאביו מעות פקדון. העמק שאלה שאילתא כט אות טז), מכל מקום כיון שאין חלום בלא דברים בטלים, שמה במה שאמר ששל פלוני הם, או של מעשר שני הם, לא דייק, ולכן מספק אין מוציאים את הממון מידו.

ומזה נראה לכאורה שבמקרה שלנו אין חובה לילדיו של ר' זבולון להשיב את הכסף על סמך דברי החלום, הגם שהוא נראה אמיתי ומדוייק.

והנה, בירושלמי (מעש"ש פ"ד ה"ו) מובא: אמר רבי יוסי, לא מסתברא דלא, בההוא דלא מצטער וחמי, ברם הכא כמה דבר נש הוי הוא חלים. כלומר, היה מקום להסתפק במי שלא הצטער וחשב על הכסף במשך היום, ואף על פי כן חלם את החלום על הכסף, שמה החלום אמיתי. אך במי שהצטער וחשב על כך במשך היום, הדין פשוט שאינו צריך לחשוש לחלום, שהרי אין אדם חולם אלא מהרהורי ליבו. ובחסדי דוד (פארדו. תוספתא מע"ש פ"ה ה"ו) כתב כן ההלכה, שאם חלם חלום ללא שהרהר בכך ביום, יש לחוש לו אף להוציא ממון. אמנם היפה עיניים (סנהדרין שם) כתב שמסקנת הירושלמי היא שאף באופן זה אין לחוש לדברי חלומות (וראה דרך אמונה מעש"ש פ"ו ה"י בכה"ל ד"ה אמרו).

ובשו"ת התשב"ץ (ח"ב סי' קכח) האריך בדבר חלום של אדם שחלם שצריכים בני הקהילה לקבל על עצמם נידוי וצום וכדומה, והאריך בכל ענייני החלומות שלכאורה ישנן סתירות בדברי חז"ל, שבכמה מקומות אמרו שדברי חלומות לא מעלים ולא מורידיים, אך במקומות אחרים מצינו שחששו לדברי חלומות (נדרים ת. נידוהו בחלום. יבמות צג: והא קריין בחלמא קנה רצוץ). וכתב שם, שהגמרא עצמה ביארה את הענין (ברכות נה:), רבא רמי, כתיב בחלום אדבר בו, וכתיב וחלומות השוא ידברו. לא קשיא, כאן על ידי מלאך, כאן על ידי שד.

וביאר התשב"ץ, שהם ז"ל נתעוררו וראו, כי יש חלומות שראוי לסמוך עליהם ולחוש להם, ויש מהם שאין ראוי לסמוך ולחוש להם. כי יש מהם ע"י מלאך, והמלאך לא יכזב, ויש מהם על ידי שד והם דברים כענן בקר אשר אין להם שחר. והחלום הבלתי צודק הוא בהיות הכח המדמה בלתי בריא, או מפני שרש יצירתו ברוע הרכבתו וברוע מזגו, או מפני מזונות עבים רעי הכמות המולידים אידים עבים שחורים יטריוהו, ומפני זה מורכב מחושים אין להם מציאות כלל. ומסיים שם התשב"ץ את דבריו, שהיות והדבר הוא ספק, אנחנו הולכים לפי הכללים הידועים בתלמוד, והיינו במקום שהוא ספק ממון הולכים לקולא, ועל המוציא להביא ראייה, ועל כן לא צריך לקיים דבריו, משא"כ במקום שיש חשש איסור, יש לחוש לדברי החלום ולהחמיר.

ולפי המבואר נראה, שיש מקום לקיים מצד הישר והטוב את דברי האב, היות וחלק מהחלומות הם אמיתיים וצודקים. ובפרט אם אבי לא חשב על ענין הכסף במשך היום, ולפתע חלם עליו בלילה, שיש אומרים שזו חלום שצריך לחוש לו מדינא אף לגבי ממון.

המשך ההערות מפסקי דינים

א' מדפי הרי"ף בשם הריטב"א לפי הגירסא שכתב הבית יוסף מחו"כ"א וכ"ה גם בחי' הריטב"א ב"ב קמ"ז ב' דלא כגירסת המטה שמעון הגב"י מ"ה [18] ראה שו"ת מהר"ם מלובלין סי' כ"ב הובא בנתה"מ סי' ק ל"ד שהמהר"ם רצה לומר דלא אמרינן הבא מכח גוי כגוי אם לא נקנה עדיין כדיון (ומסקנתו אינו כן), והנתיבות יישב דברי הנימו"ו ופסק כן [והאבני חושן סי' ק ל' כיוון לדבריו], והתומים סי' ק מ"ה שלשיטת המחבר סי' קנ"ד סעיף י"ח לא אמרינן בכה"ג הרי הוא כגוי. [19] תומים סי' ק מ"ד שמניח את הנמו"ו בצ"ע. [20] קצוה"ח סי' ק ל"א לדעת הגאון בטור סי' קנ"ד סעיף כ"ט וצייין לכה"ג הגב"י סי' ט שמרמז לסתירה מסי' קנ"ד. [21] נתה"מ סי' ק ל"ד. [22] נמו"י שם כפי הגירסא לפנינו, ולזה מסכים התומים הנ"ל.